

O'ZBEK VA INGLIZ MAQOLLARIDA MEHNAT TUSHUNCHASI MASALALARI

Muqimova Odinaxon Xayrullo qizi

Farg'ona davlat universiteti Chet tillari fakulteti

Filologiya va tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi 3-bosqich talabasi

muqimovaodina@gmail.com

+998908391136

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Ingliz va O'zbek xalq maqollarida mehnat tushunchasining bir xilligi haqida so'z yuritiladi. Tarjimaning bir qancha muhim innovatsion usullarini topish, ingliz va o'zbek tillaridagi o'ziga xos xususiyatlarni qarama-qarshi qo'yish, boshqa tilda tarjima qilish uchun maqsadli tilda ba'zi maqollarning ekvivalentlari berilgan. Ushbu maqolaning natijalari va misollari mehnat haqidagi ingliz va o'zbek maqollarining ba'zi bir farqlarini ajratib olishga va ularning lingvokultural xususiyatlarini o'rganishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: maqol, mehnat, qadriyat, millatlar tarixi, mehnatsevarlik.

ISSUES OF THE CONCEPT OF LABOUR IN UZBEK AND ENGLISH FOLK ARTICLES

ABSTRACT

This article discusses the similarity of the concept of labour in English and Uzbek folk proverbs. To find some important innovative methods of translation, to contrast the unique features of English and Uzbek languages, to translate into another language, the equivalents of some proverbs in the target language are given. The results and examples of this paper can help to distinguish some differences in the meanings of the English and Uzbek proverbs about labour and to learn linguocultural peculiarities of them.

Keywords: proverb, labour, value, history of nations, hard work.

ВОПРОСЫ ПОНЯТИЯ ТРУДА В УЗБЕКСКИХ И АНГЛИЙСКИХ ПОСЛОВИЦАХ АБСТРАКТНЫЙ

В данной статье говорится о схожести понятия произведения в английском языке и узбекских народных пословицах, поиске важных новаторских приемов перевода, противопоставлении уникальных особенностей английского и узбекского языков, предоставлении эквивалентов некоторых пословиц на языке перевода для перевода на другой. Результаты данной статьи и примеры

помогают выявить некоторые различия между английскими и узбекскими пословицами о труде и изучить их языковые и культурологические особенности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: пословица, произведение, ценность, история народов, трудолюбие.

KIRISH

Har bir xalq tilidagi maqol va iboralar asrlar davomida juda katta hayotiy tajribalar asosida sayqallanib, turli vositalar bilan kelajak nasllarga meros qilib qoldiriladi. Shu sababdan ham ular bebaho meros hisoblanadi. Qoldirilgan bunday bebaho merosni o'rganish yoki o'rgatish, ayniqsa, til o'rganish bilan bog'liq bo'lgan hollarda o'ziga xos mas'uliyat va chidam talab qiladi. Agar mendan: tilda ham mo'jizalar bo'ladimi? - deb so'rasalar, men: agar bo'lsa, tilning “mo'jizasi” undagi maqol, matal va idiomalardir deb javob qilgan bo'lar edim. Chindan ham, gapning qaymog'i, shirini, olam-olam ma'no beradigan va shu bilan birga, lo'ndasi maqol, matallardir.

Maqol (lotincha “proverbium” dan - maqol) xalqqa ma'lum, takrorlanib va aniq aytilgan to'liq so'z bilan aytilgan so'z; ular aqlni yoki odamlarning amaliy tajribasiga asoslangan holda haqiqatni ifoda etadilar. Taniqli tilshunos V. Mayder o'z kitobida maqolga quyidagicha ta'rif beradi: “Maqol - bu xalqning hikmat, haqiqat, axloq va an'anaviy qarashlarini metafora, sobit va esda qolarli shaklda o'z ichiga olgan qisqa, umuman ma'lum jumla, avloddan avlodga o'tib kelmoqda”. Ta'rifdan ko'rinib turibdiki, maqollar odatda metafora asosida va majoziy ma'noga ega. Maqol tushunchasi uchun bir qancha olimlar ko'plab ta'riflarni berishgan bo'lsa-da, Miderning ta'rifi ular orasida eng yaxshi ta'rif hisoblanadi. Maqol tilning oddiy birligi emasligi sababli, bu hikmatli so'zlar yoki odamlar yoki millatning an'anaviy fikrlari bilan metafora ma'nosini beradigan tayyor jumla. Bundan tashqari, ular qisqa vaqt ichida nafaqat shaxs tomonidan yaratilgan. Maqol uzoq vaqt davomida xalq so'zlari sifatida aniq millat mahsulidir. Ular yillar va asrlar davomida inson hayotining odatiy vaziyatlari ramkalari yoki modellari sifatida qoldirilgan. Ch. C. Doyl ularni minimal xalq she'rlari sifatida tekshirishni taklif qiladi. [2, s. 4] adabiyotda, chunki ular dialoglarni jonlantiradi yoki she'riyatga yoki nasrga turli yo'llar bilan ta'sirchanlik va hissiylik beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ko'rinib turibdiki, maqollarning paydo bo'lishi va shakllanishi, bundan tashqari ularni xalq tomonidan jonli suhbatga kiritish ba'zan ancha uzoq vaqt talab etadi. Ingliz va o'zbek tillari uzoq tarixga ega deb ishoniladi. Ingliz tili lotin tilidan kelib chiqqan, shuning uchun juda ko'p ingliz paremiologiya zaxiralari lotin asoslariga ega; ularning ba'zilari tarixiy shakllarga o'xshashdir, ba'zilari esa eskilariga nisbatan o'zgarishga

duch kelgan. Ko'p yillar davomida boshqa tillar ham ingliz tiliga ta'sir ko'rsatgan. Natijada, ba'zi maqollar ko'pincha maqollarni ingliz tiliga tarjima qilish yo'lida ulardan olinadi. V.Mayder to'rtta asosiy manbalarni, jumladan, ingliz tilini o'z ichiga olgan to'rtta Yevropaning maqollari, ya'ni yunon va Rim antikasi, Injil, O'rta asr lotin tili tarjimalarini taqdim etadi.

O'zbek tili ham uzoq zamonlarga ega. To'g'ri, bu tilga yaqinda “ o'zbek tili ” nomi berilgan, ammo bu til taxminan X-XI asrlardan beri mavjud. Ko'plab maqollar, matallar va aforizmlar o'zbek madaniyatining ulkan boyligi hisoblanadi. Asosiy manbalar quyidagicha tasniflanishi mumkin: diniy manbalardan olingan ba'zi belgilar va olingan tarjimalar (asosan arab, tojik, fors va rus tillaridan). Bundan tashqari, ommaviy axborot vositalari (televizor, radio yoki ijtimoiy tarmoqlar) tomonidan yaratilgan maqollardan, filmlar va qo'shiqlarning ifodalaridan va hatto barcha tillarda, shu jumladan ingliz va o'zbek tillarida reklama shiorlaridan kelib chiqadigan ba'zi maqollar mavjud. Biroq, ular yangi maqollar bo'lishlari yoki shakllanishi uchun biroz vaqt kerak.

Ushbu maqolada mehnat haqidagi misollar yordamida ushbu ikki tildagi maqollarning lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilaylik. "Mehnat" tushunchasi "sabr", "rohat", "boyluk" va "mehnat" kabi ijtimoiy tushunchalar qatorida sodir bo'ladigan inson hayotida qimmatli mavhum tushunchadir. Maqollarni so'zma-so'z tarjima qilish, boshqa tillarda maqollarning ma'nosini ifodalash uchun yetarli emas, chunki uning mazmuni tarjima qilingan tilda mavjud. Bu maqolning asosiy ma'nosini noto'g'ri tushunishga olib kelishi mumkin. Shuning uchun ingliz va o'zbek tillarida maqollarning ekvivalentlarini topish usuli ushbu tillardagi mehnat haqidagi maqollarning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish uchun ishlatiladi.

MUHOKAMA

Tilda ko'plab sinonim so'zlar va iboralar mavjud, maqollar bir-biriga sinonim bo'lishi mumkin. Ba'zan ularning ma'nolari o'xshash va ular kontekstda bir-birining o'rnini bosishi mumkin. Shu bilan birga, ko'pgina sinonim maqollar, hatto semantik jihatdan bir-biriga o'xshash bo'lsa ham, mutlaq sinonim bo'la olmaydi. Chunki, ularning ma'nolari bo'yicha ekspresivlik ma'lum darajada bir-biridan farq qiladi, binobarin, ular har xil holatlarda va vaziyatlarda qo'llaniladi - shuning uchun ular har xil pragmatik va sotsiolingvistik xususiyatlarga ega: ularning ba'zilari asosan rasmiy (rasmiy) holatlarda, ba'zilari esa ko'pincha norasmiy (og'zaki) suhbatlarda paydo bo'ladi.

“The labourer is worthy, of his hire”.(1) “Ishlab topganing - osh, Ishlamay topganing - tosh” maqoliga tog'ri keladi. Maqolning har ikkala tildagi umumiy ma'nosi shuki, qattiq mehnat qilib erishilgan narsa har doim qadrli, xuddi yeyayotgan

shirin oshingdek, biroq mehnat qilmay yengil yo‘llar bilan topilgan narsa harom va insonga hech qachon yuqmasligi ifodalangan.

“A man of words and not of deeds is like a garden full of weeds” (2) maqolini o‘zbek tiliga tarjima qilganda “Ishlamasdan so‘zlovchi odam o‘t bosgan bog‘ga o‘xshar” ma‘nosini beradi. Bu maqol orqali biz o‘ta ish yoqmas, dangasa biroq juda so‘zamol kishilarni tasvirlaymiz. Ammo biz inglizcha maqolning o‘zbekchadagi tarjimasini yoki ma‘nosini har doim ham o‘zbek tiliga tayyor holda ishlatolmaymiz. Buning juda chiroyli va muqobil varianti sifatida “Ish bilsang tuzarsan, bilmasang buzarsan” ni keltirishimiz mumkin. O‘zbek tilida bu maqolga ekvivalent sifatida “Ish ishtaha ochar, dangasa ishdan qochar” maqolidan ham foydalansak bo‘ladi.

“Where there is a will, there is a way” (3) ingliz maqolini o‘zbek tiliga tarjima qiladigan bo‘lsak “Intilganga tole yor” ma‘nosini beradi. Bu maqol orqali biz mehnatkash, sabrli va intiluvchan kishilarni tasvirlaymiz. Bu maqollar bir-biri bilan sinonimlik vazifasini bajaradi.

“United we stand, divided we fall” (4) maqolini o‘zbek tiliga tarjima qiladigan bo‘lsak “Birlashgan - o‘zar, Birlashmagan - to‘zar” maqolning asosiy maqsadi jamoa yoki guruh ichida birlikni uyg‘otishdir ya‘ni insonlarning jamoa, guruh bo‘lib harakat qilishlari ularga doimo g‘alaba olib kelishi mumkin.

“Work is done, time for fun” (5) ingliz tilidagi maqolni o‘zbek tiliga tarjima qiladigan bo‘lsak, “Mehnat mehnatning tagi rohat” degan ma‘noni anglatadi. Bu dunyo sinov dunyo, unda hamma narsa mehnat, mashaqqatga bog‘liq. Kim mehnat qilsa, rohat ko‘radi. Kim dangasalikka o‘rganib, muntazam ravishda rohatga mayl qilsa, rohatdan mahrum bo‘ladi yoki unga aslo erisholmaydi.

NATIJA

Mehnat haqida o‘zbek tilida ko‘plab maqollar mavjud, ularning tenglamalarini boshqa tillarda uchratib bo‘lmaydi, buning asosiy sababi shundaki, mehnat haqidagi ko‘plab o‘zbek maqollari o‘zbek madaniyatini ifoda etadi va ular milliy madaniyatlarga ega:

Ish ishtaha ochar, dangasa ishdan qochar (Work makes you hungry, the lazy avoids work) (Work is not appetizing)

Mehnat bilan yer ko‘karar, Duo bilan - el. (The land grows with labor, and the people grow with prayer)

XULOSA

Xulosa qilish kerakki, maqollar ingliz va o‘zbek tillarining juda ko‘p qismlarini tashkil etadi. Ular bir-biridan semantik, strukturaviy, stilistik va hatto pragmatik jihatdan farq qiladi. Maqollar millat madaniyatining ko‘plab kamchiliklarini qamrab oladi. Maqollar mavjud bo‘lgan til madaniyatini tavsiflash, aniqlash va ifodalashga

xizmat qiladi. Tilning paremiologik fondida milliy tushunchalar, narsalar, hissiyotlar, urf-odatlar, taniqli ajdodlar, hatto joy nomlari - madaniy nuqtalarni ko‘rish mumkin. "Mehnat" tushunchasi bilan bog‘langan ingliz va o‘zbek maqollari millatning mentaliteti, madaniyati va urf-odatlarini aks ettiradi va ushbu millat tilida muhim o‘rin tutadi. Ikkala tilda mehnat haqidagi maqollar xilma-xil bo‘lib, ular orasida sinonimik yoki antonimik maqollarni topish mumkin. Ammo ularning sinonimik va antonimik munosabatlari mutlaq deb hisoblanmaydi, chunki ular kontekstga qarab tanlanadi, natijada ularning ma‘nolari ham ozgina o‘zgarishi mumkin. Shu sababli, maqolni tegishli joyda qo‘llash nutqni ravon va ravon qiladi. Chunki yuqorida aytib o‘tganimizdek, maqollarda nutqda tez-tez ishlatiladi va ular vaqt, joy, holat va boshqa amaliy omillarga qarab tanlanadi. Bundan tashqari, jamiyat va ijtimoiy jarayonlar maqollarning ishlatilishi, mazmunan ifodalanishi va boshqa xususiyatlariga bevosita ta‘sir qiladi.

REFERENCES

1. Mieder W. International Proverb Scholarship. New York: Garland Publishing, 27-63.
2. Mieder W. Proverbs: A handbook. Westport, CT: Greenwood Press, 2004.
3. Abdullayev X.D. Xalq maqollarining “Qutadg‘u bilig” poetikasidagi o‘rni va badiiy estetik funksiyalari: Filol.fan.nomzodi ... dic.T.,2005, - 152 b.